

PINARBAŞI HALK İNANÇLARINDA “ARPAD”, “ANGUT”, “ŞİRİNGA”

TANIMLAMALARI VE MİTOLOJİK DERİNLİKLERİ* (Ali Osman ABDURREZZAK** - Yaşar KALAFAT***)

Özet

Kafkasya'dan Karaçay-Çerkez Bölgesi'nin ve Anadolu'dan Kars-Sarıkamış Kayseri-Pınarbaşı ve Bitlis-Ahlat Çerkezleri halk inançlarına dair, hayatın doğum, evlilik ve ölüm gibi geçiş dönemleri ile ilgili genel bilgi verilip, bunların Anadolu halk inançları ile karşılaştırılması kısaca yapıldıktan sonra; Anadili Çerkezce ve Anadili Türkçe olan halkın mitolojilerinde yaşamakta olan “Arpad”, “Angut” ve “Şiringa” konusunda bilgi verilmektedir. Kült oluşturmuş kavramların mitolojik içeriği tartışılmaktadır. Halklararası halk inancı ortaklıklarının kaynakları üzerinde durulmakta bu münasebetle totem, tabu, sahiplilik, basmak-basılmak, örtmek-örtülemek, bağlamak-bağlanmak inanç kodları irdelenmektedir.

Anahtar kelimeler: Halk inançları, mitoloji, kült, totem, tabu.

Abstract

General information about the transition periods such as birth, marriage and death in the Karacay-Circassian region of Anatolia and Karseri-Sarıkamış Kayseri-Pınarbaşı and Bitlis-AhlatCircassians of the Caucasus from the Caucasus to the Anatolian folk beliefs are given briefly after it is done; It is informed about "Arpad", "Angut" and "Siringa" which are living in the mythology of the people who are native Turkish and native Turkish. Mythological content of cult-conceived concepts is discussed. The sources of popular trusts among peoples are emphasized and the codes of belief in totem, tabu, propriety, push-print, cover-cover, connect-connect are examined.

Keywords: Folk beliefs, mythology, cult, totem, tabu.

Giriş

Bu çalışmanın arka planında; Kafkasya'dan Karaçay-Çerkez Bölgesi ve Anadolu'dan Kars-Sarıkamış, Kayseri-Pınarbaşı ile Bitlis-Ahlat Çerkezleri halk inançlarına dair yapılmış halk inançları çalışmaları vardır. Halk İnançları çalışmaları;

* Bu çalışma, 10-12 Mayıs 2018 tarihleri arasında Kayseri/Pınarbaşı'nda, Pınarbaşı Belediye Başkanlığı tarafından düzenlenen **I. Pınarbaşı (Aziziye) Sempozyumu**'nda bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, ali-37@hotmail.com

***Dr. Halk Bilimi Araştırmaları Kültür ve Strateji Merkezi, yasarkalafat@gmail.com, www.yasarkalafat.info

hayatın doğum, evlilik ve ölüm gibi geçiş dönemleri ile ilgili genel bilgiler içermekte iken, bunlardan bilhassa **Al Karısı/Al Ruh** konusu gibi temalar ele alınmış, kısa karşılaştırmalar yapılmıştır.

Çalışmada; adilleri Osetçe ve Çerkezce olan halkların etnik kimliklerine dair kısaca bilgi verilmektedir. Ayrıca, anadili Osetçe olan halkın mitosunda yaşamakta olan “**Arpad**”, “**Angut**” ve “**Şiringa**” konusunda yoğunlaşmaktadır.

Halklar arası halk inancı ortaklıklarının kaynakları üzerinde durulmakta bu münasebetle **totem, tabu, sahiplilik, basmak-basılmak, örtmek-örtülecek, bağlamak-bağlanmak** inanç kodları irdelenmektedir. Kült oluşturmuş kavramların mitolojik içeriği tartışılmaktadır.

Mit içerikli bilgilerin yoğunlaştığı Oset halk inançları için Sarıkamış Osetleri ele alınırken, bu toplumun etnik kimliği, Anadolu’ya geliş tarihleri, birlikte geldikleri diğer bir kısım Kafkas halkları ve Anadolu’da dağılımlarına dair de sözlü kaynaklar esas alınarak bilgi verilmektedir.

Pınarbaşı Halk İnançlarında Arpad, Angut, Şiringa Tespitleri

Çerkezler, Osetler ve Çeçenlerde gelin damadın, damat da gelinin isimlerini ölünceye kadar söylemezler. Erkek eşine **biranak** (evin sahibi) der. Bu **örtüleyerek** seslenme şekli, Anadolu’nun diğer halk kesimlerinde de az çok vardır ve **ev iyisi** olarak geçer. Bu hal, Türkmenlerden bilhassa Kayseri Kızıklarında, diğer Kızık toplumlarına göre daha net görülür. En yoğun olduğu kesim Nogaylardır. Bu uygulama mit bilimi dilinden anlatılacak olursa, kanaatimizce, **kara iyelere** karşı bir korunma şeklidir. Eşlerin gerçek **sahipleri** onlar dünyaya geldiklerinde belirlenmiş, onlara verilmiştir. Derinliğinde sahiplilik inancının genleri vardır. İslâm’da yaratılmışların gerçek sahibi yaradandır.¹

Keza Anadolu halklarında, Anadolu’daki Kafkasya kökenli halk kesimleri öncelikli, aile büyüklerinin yanında anne ve babalar çocukları ile yakından ilgilenmez, onlara olan sevgilerini açıkça göstermezler, gösteremezler, sahiplenmezler. Bu inancın perde arkasında da sahiplilik, sahibi olma inancının olduğunu düşünüyoruz.²

Anadolu’daki Çeçen, Çerkez, Oset, Karaçay, Nogay gibi Kafkasya Türk kültür coğrafyasının uzantısı olan halklarla ortaklığı olan mit içerikli inançlardan birisi de, **Al Karısı/Al Ruh** inancıdır. Sarıkamış Osetleri arasında yaşayan bir anlatıya göre, Al Karısı ot biçmekte olan bir çiftçi ile alay eder. Çiftçi ottan bir urgan yapar ve Al Karısı’nı bağlar, onun **saçlarından** bir tutam kesip alır. Böylece elinin çok bereketli olduğuna inanılan Al Karısı’nı esir almış olur.

¹ Yaşar Kalafat, “Kocaeli ve Çevresi Örnekleri İle Türk Halk İnançlarında Adanmışlık/Sahiplilik”, I. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu (20-22 Nisan 2006, Kocaeli), www.yasarkalafat.info

² Yaşar Kalafat, a.g.y.

Al Karısı ile ilgili inançlarda Al Karısı'nı bağlama inancı çok kere onun yakasına **kilitli iğne** takılarak yapılır. İğnelenerek bağlanan Al Karısı esir edilmiş olur. Bu inanç bazı yörelerde Al Karısı'nın basmasına karşı korunmak adına kırklı kadının yatağını urganla bağlamak şeklinde de olabilir. Bağlama işlemi lohusa hanımın bebeği ile birlikte, yatmakta olduğu odanın kapısını **bağlamak** şeklinde de olur.

Çeçen, Çerkez, Oset, Karaçay, Nogay, Karakalpak gibi Anadolu Türk kültür coğrafyasının Kafkasya kökenli halklarında da, diğer Türk kültürlü halklarda olduğu gibi, ölen bir kimsenin bilhassa o genç birisi ise, şahsına ait bir eşyası yakınları tarafından alınır ve itinayla saklanır. Bu eşya, çeşitli vesilelerle ölen şahsın özlemle hatırlanmasını sağlar. Bu inanç, Türk inanç kültürü tarihinde **tul** diye bilinen bir inançtır. Bu bulgudan hareketle de, bu âlemden göçen şahsın ruhunun ölmediği, yaşayanlarla ölenlerin ruhları arasında bir bağlantının sürekli bulunduğu inancının olduğu anlaşılır.³

Bu tür inanç örneklerini artırmak mümkündür. Son birkaç misal olarak yabanda kalmış çiftlik hayvanlarını korumak için, **kurtağzı bağlama**, damadın özel gecesinde başarısız olması için **damat bağlama** da zikredilebilir.⁴

Üzerinde biraz daha ayrıntılı durmak istediğimiz diğer üç mit içerikli inanç **Şiringa**, **Angut** ve **Arpadile** ilgili olan inançlardır.

Şiringa/Şüringasözcüğü Sarıkamış Osetlerinde kadın insan ismi olarak yaşamaktadır. Mahiyeti bilinmediği için giderek bu kelime nüfus kayıtlarına Şiringa olarak geçmiş ve daha sonraki nesillerde de bu kelime, Şefika olarak yaşamını sürdürmüştür.

Bu arada Osetler, Yılmaz Öztuna'nın araştırmalarına göre, Kafkasya'ya Macaristan'dan veya Macaristan'a Kafkasya üzerinden geçmiş, % 25'i Turanî ve % 75'i Hint-Avrupaî olan bir halktırlar.

Angut ile ilgili algılayış sofistik yazılı anlatılara da yansımıştır.⁵ 1950-60 arasında Kars'ta angut diye bilinen ördek türünden bir kuş vardı. Eti yenilmeyen bu

³ Yaşar Kalafat, "Tul İnancı/Geleneği: Arkaik Dönemden Günümüze Görüldüğü Haller ve Avanos Halk İnançlarındaki Yansımaları", **Avanos Sempozyumu (23-25 Ekim 2014, Avanos)**, www.yasarkalafat.info

⁴ Yaşar Kalafat, **Türk Mitolojisinde Kurt**, Berikan Yayınevi, Ankara 2012.

⁵ Onkoloji profesörünün muayene odasının kapısında nöbet bekliyorlardı. Sekreterden emar sonuçlarını gösteren raporu alıp tekrar tekrar okumuşlardı. İlk rapordan sonra geçen 6 ay içerisinde hastalık maalesef ciddi şekilde ilerlemiş görünüyordu. Bir taraftan yaşlı adam eşi için dua ederken, diğer taraftan gözlerine takvim sayfasındaki angut kuşunun resmi ilişti. Angutla göz göze geldiler. Angut yaşlı adama "biz hayvanlar için içgüdüleri ile hareket eder, akıl ve mantıkla hareket edenler insanoğludur. (...) hayvanların idraki yoktur, idraki olmayanın mesuliyeti de yoktur" denir. Siz insanlar idrak sahibi idraksizlersiniz. Bulduğunuz hastane, özel hastane, doktorunuz alanının ünlü uzmanlarından, bunca araştırma, bunca laboratuvar, bunca ilaç sanayi, bunca sosyal güvence, hâlâ bedbinlik ve yeis içerisindeyiz. İdrak yoksunu olan, cansız bilinen, bitkiler ve hayvanlar değil, yaratılmışlardan insan olanlardır. Biz angutlar için "algılayışı zor, avlanması kolay, ne yaptığını

hayvanın avlanması inanç itibarıyla yasaklanmıştı. İlkbaharda suların, sellerin bol olduğu dönemde görülen ve kaçıp kendisini korumayı pek beceremeyen bir kuştu.

Angut, Aras Vadisi'nde bilhassa Kars'ta yabancı **kaz** ile karıştırılır. Angutlar ilkbaharda kar sularının erimesi ile taşan Kars çayının sel suları ile sürüklenerek gelirler ve tek olarak görülürler. Bunlar için "eşini kayıp etmiş sürüden kopmuş" denir. Adeta kendilerini suyun akışına bırakmışlardır. Korunmasını bilmeyen bir hayvan olarak bilinir. Onun avlanmasının çok günah olduğuna inanılır. Halk arasında "angut angut dolaşma" diye amaçsız ve bilinçsiz dolaşmaları anlatan sözler vardır. Bütün bu bilgiler angutun bir dönemin ongunlarından olabileceğini düşündürmektedir.

Sarıkamış'taki Kafkas halklarından Osetlerde angut içerikli tekerlemeler vardır. Bu tekerlemelerde güzel kız çocuklarının görünmeyen güçlerin muhtemel zararlarından korunması için, anguta övgü yapıp, korunmak istenilen çocuğun hiç de güzel olmadığı açıklanır. Bu uygulama bir örtme, örtüleyerek koruma yöntemidir. Türkmenlerde çocuk yedi yaşına gelinceye kadar ona pasaklı, iri kafa gibi geçici çirkin isimler verilir.

Bu tür metinlerdeki ses özelliklerinin farklı alfabelerle seslendirilmelerindeki zorluklar bilinmekle beraber; Oset sözlü kültüründen bir örnek verilebilir:

"Neğdihazderangutey/ Kuşların güzeli, safi anguttur.

Türken (korunmak istenen çocuğun ismi) bassinnovgutey

Humegenensubutrey /Tarlayı süren saban kısadır.

Türkanipesttgorumurey /Türkan'ın yüzü kirlidir.

Kökü, bir bölümü ile Atlı Göçebe Bozkır kültürünün inanç sistemine dayanan Türk költürlü halkların halk inanmalarında, basmak ve basılmanın olduğu, hayvanların da insanları bilhassa belirli dönemlerinde basarak onlara zarar verebilecekleri inancının olduğu da bilinmektedir.⁶ Basmak bir zarar verme şeklidir. Basan basılana zarar vermiş olur ve basılmaktan korunma ve kurtulma yöntemlerine dair inançlar da vardır. Mesela kırklı anneyi, kırklı anne, kırklı hayvan, kırklı cenaze basabilir.

Görünmeyen bazı kara iyelerin muhtemel zararlarından korunmak için bazı güzelliklerin saklanmak istendiğine dair de bilgiler vardır. Mesela güzel bebeğin, güzel gelinin güzelliğinin, yeni doğum yapmış bol sütlü ineğin sütünün kem gözden

bilmeyen kuş cinsi" derler, belki biz kuşların angutuyuz ama yaratılmışların angutu da siz insanoğullarısınız.

Doktor bey bizi çağırdığı zaman ben hâlâ angutun söylediklerini dinlemekle meşguldüm. Allah, gözleri olup bakan körlerden, duyan sağırlardan, kalbi çalışan sesini sahibine duyuramayan kalp sahiplerinden etmesin.

⁶ Yaşar Kalafat, **Türk Halkbilimi İnanç Araştırmaları-I, Memoratlar-Astral Dünya Mitolojik Boyut**, Berikan Yayınevi, Ankara 2018.

korunmaları için onlar belirli bir yöntemle kömür kullanılarak adeta geçici olarak kirletilir. Keza bu maksatla erkek çocuklara geçici kız elbisesi giydirilir, onların cinsiyetleri saklanmak istenir. Bu uygulama halk inançlarında kült oluşturmuş olan, örtmek örtülemek inancı ile ilgili olmalı diye düşünüyoruz.⁷

Örtmek, güzeli çirkinden çirkinliklerden korumak için güzelliğini saklama şekli olarak tanımlanabilir. Diğer taraftan bilindiği gibi ongun olan varlıkların özelliklerinden birisi de onların zararlarından korunmak ve güçlerinden yararlanmaktır.

Zazaların halk inançları kültürlerinde yaşamakta olan **köring kuşları** ve onlarla ilgili inançlar bize **angutkuşlarını** hatırlatır. Ancak angutların avlanılmasından kaçınılır ve onların tekin olmadığına inanılır.

Arpadlar'ın menşe efsanelerinde **geyik** cinsi hayvanlar ile birlikte yırtıcı kuşların da önemli rolü vardır. Macarların millî sülâlesi olan **Arpadlar**'ınced anası **Eneh**(dişi geyik) idi. Bu sözcük bugünkü Macarcada **Ünö**'yetekabül eder. **Eneh**'inyanına **Turul(Tuğrul) kuşu** gelip birleşirler. Böylece **Arpadlar** kendilerini **Tuğrulsoyundan** neşet etmiş sayarlar. Yırtıcı kuşlara diğer mucizevi kanatlı hayvanlara, geyiklere vb. Şamanlık tesiri altında kalan Skitlerin/İskitlerin, Hunların yahut Macarların hayvan üslubu eserlerinde rastlanır. Skitlerin**altın geyikleri**, Noin-Ula'daki keçe üzerine işlenen tasvirleri, Türklerin **bozkurtu**, eski Macarların kayış uçlarındaki geyik şekilleri, Rasony'ye göre "amblem", **ongundurlar**.

Oğuz Türklerinin ongunları **Şahin, Kartal, Tavşancıl, Gökhan, Sungur, Uçkuş, Çakır**'dır. Avcı yırtıcı kuşları ongun yapmak uygulaması, Tuğrul'u ongun seçen Arpadlarda da olması yadırganmamalıdır. Geyiğin Türk mitolojisinde yeri bilinirken, Anadolu Türk kültür coğrafyasında geyikle ilgili efsanenin yaşamadığı yöre adeta yoktur. Geyik bazen binit ve bazen de nakil vasıtası olarak halk inanç kültüründe önemli bir yer tutmuştur.⁸

Eski Türk inanç sisteminin totemizm olmadığı konusundaki Türk dinler tarihi uzmanlarının teşhisine biz de katılıyoruz.⁹ Ayrıca totemizmin bir din olmayıp birçok dinde bir dönem iz bırakmış inanç biçimi olduğu görüşünü de paylaşıyoruz.¹⁰

Arpadlarla ilgili bir bilgide de "Yahudi Mitolojisinde **Alukah, Arpad,Estrie**: Eski ahitte¹¹ erkekler ile ilişkiye girdikten sonra kanlarını içerek öldüren dişi bir canavarın adıdır.

⁷ Yaşar Kalafat, **a.g.e.**

⁸ Yaşar Kalafat "Halk İnançlarında Hikmet İzleri Ordu ve Samsun Samsun Efsane İzleri" www.yasarkalafat.info

⁹ Yaşar Kalafat, **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri**, 6. Baskı, Berikan Yayınları, Ankara, 2010

¹⁰ Yaşar Kalafat-Ali Osman Abdurrezzak, **Türk Halk Bilimi İnanç Araştırmaları-II Totem**, Berikan Yayınevi, Ankara 2018.

Altay Türk mitolojisinde Arpad bir **kara iye** olarak tanımlanır. Daha ziyade savaş sırasında sahneye çıkar ve savaşçılığı azgınlaşması ile bilinir.¹²

Sami adı, kökenini Yaradılış'ın X. Bölümündeki ünlü uluslar tablosunda bulur; burada Nuh'un Ham ve Yafesile birlikte üçoğlundan biri olan **Sam**, **Haber**'in (İbranilerin), **Elam**'ın, **Assur**'un, **Aram**'ın, **Arpad**'ın ve **Lut**'un babası olarak gösterilir.¹³

Osetler, Kafkasya'nın sınıflı toplumlarındandı. Sarıkamış Osetlerinde **Arpatlar** asiller ve **Toslar** ise halk kesimine mensuptular.¹⁴

Sarıkamış Arpatlarına dair kısa bir açıklama yapmak gerekirse şunlar söylenebilir: 11 göbek evveli dedelerinin tespiti yapılabilen ve tarafımızdan soy ağaçları çıkarılan ailenin soy kütüklerine dair yapılabilen ilk tespit bir mezar taşıdır. Bu taşta "Bedeli Arpat Elmas Han oğullarından bin Macar Abdullah Han" kaydı vardır. Bu taş, Kafkasya'da (Osetya bölgesinde) Digor Kom denilen Büyük Dere'nin üstündeki kalenin eteğindeki mezarlıkta bulunmaktadır.¹⁵

Arpatlar Kafkasya'ya Macaristan'dan gelmişlerdir. Macaristan'ın ünlü hanedan ailesi Arpatlarla ilişkilerinin mahiyeti ve derecesi yeterince bilinmemektedir. Kuzey Kafkasya'dan Anadolu'ya göçlerinde, genel anlamda Çerkezler kapsamında mütalaa edilmişler ve öyle bilinmişlerdir. Gerçekte Arpatlar Osetya'dan Anadolu'ya göç etmişlerdir. Yılmaz Öztuna'nın Arpat-Oset bağlantılı vurgu yaptığı bu gerçek¹⁶, Eylül 1998 yılında tarafımızdan Kuzey Kafkasya'ya yapılan alan araştırması çalışması döneminde de teyit edilmiştir.¹⁷ Osetlerin Çerkez olmadıkları gerçeğine Alan Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Başkanı Kaya Arpat da 1983 yılında bölgeye yaptığı seyahatten sonra şahitlik etmiştir.¹⁸ Osetinler/Osetler toplumunun en önemli nüvesi olarak kabul edilen Yas'lar 12-13. yy.'larda Hunlarla birlikte bölgeye gelirler.¹⁹

Yılmaz Öztuna, Macaristan'daki Arpad hâkimiyetini 889 yılında başlayan Arpad yönetimi ile başlatıp 28 Arpad kralının yönetimlerinden sonra 1301 yılında

¹¹Ahd-i Atik/Tevrat, Süleyman'ın Meselleri 30:15.

¹² Yaşar Kalafat, **Altaylardan Anadolu'ya Kamizm-Şamanizm**, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2004.

¹³<https://www.turkcebilgi.com/samiler>

¹⁴ Kaynak Kişi: Ayten Kalafat (Arpat), 1943 Sarıkamış/Hamamlı doğumlu, ev hanımı bir kimse. 2016 yılında vefat etmiştir. Osetler, Kafkasya'nın sınıflı toplumlarındandı. Kaynak şahıs, baba tarafından Arpatlar asiller ve anne tarafından ise Toslar'dan olup halk kesimine mensuptu.

¹⁵ Kaynak Kişi: Ayten Kalafat (Arpat), kaynaktarafından hazırlanan soy kütüğü de bildiri metnine eklenmiştir.

¹⁶ Yılmaz Öztuna, **Büyük Türkiye Tarihi - Türk Siyasi Tarihi ve Türk Medeniyet Tarihi**, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1977, C.I, s.215-218.

¹⁷ Yaşar Kalafat, Kafkasya Çerkezleri

¹⁸ Kaynak Kişi: Kaya Arpat, Kerim Arpat'ın oğlu, 1983 yılında Alan Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin Başkanlığını yapmıştır. İstanbul Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü mezunu 65- 68 yaşlarında, Sarıkamış Osetlerinden iken halen İstanbul'da yaşamaktadır.

¹⁹ Kaynak Kişi: Kaya Arpat.

sonlandırmaktadır. Onun verdiği bilgiler arasında Avar Türklerinin halefi olarak Macaristan Krallığı'nı kuran Arpad Türk hanedanlığının ilk 5 kralı döneminde ülkede yaşanan din Şamanlıktır. Macaristan'da Arpad Türk hanedanlığından sonra İtalyan ve daha sonra Macar aileler yönetime geçerler.²⁰

Kafkasya'dan Anadolu'ya gelen göç kfilesinin içinde Arpadların yanısıra **Abaza, Kuşha, Kabartay, Çeçen**²¹ ve diğer Kafkas halklarından da aileler vardır.²²

Elmashanoğulları'ndan Abisallar 1863 yılından beri Sarıkamış'ın Hamamlı köyündedirler. **Abisal** da **Tuganlar** ve **Kubatlar** gibi Arpat'tır ve bunlara mensup aileler Sarıkamış'taki Kafkasyalıların Digoron boyundandır. **Digoronlar** ve **İronlar** Kafkasya'nın 100 yıl evvelki sınıflandırmaya göre asil kabul edilen kesimindedirler.²³

Digoranlar Kafkasya'dan 1857 giderek 1863 yılında Musa Kunduk Paşa yönetiminde Trabzon'a deniz yolu ile geldiklerinde, Arpat ailesinin başında Ali Rıza Arpat vardır. Göç kfilesi Sultan Hamid'e 3 kişilik bir heyet gönderip iskân için yer talep ederler. Hükümet heyete Trabzon, İstanbul ve Ankara'da istedikleri yerde kalabileceklerini bildirir. Kafile doğuya gelir ve Sarıkamış'ın Hamamlı köyünde yerleşmeyi tercih ederler. Hamamlı köyünün tapusunu Saliha Hatunoğlu'ndan 6 hisse üzerine alırlar. Köyün yeri için 21 altın daha öderler. Ayrıca Kapulu köy denilen Kilise Düzü Mevkiini de 22 madeni liraya alırlar. 24 madeni liraya da Keklik'ikişlakiye olarak alırlar, 1882 yılında yerleşmiş olurlar.²⁴

1914 yılında Sarıkamış'taki Ermeniler, Rus yönetimine müracaat ederek Arpatların Osmanlı Yönetimi lehine casusluk yaptıklarını ihbar eder, Hamamlı'dan atılmalarını isterler. Kars ve Sarıkamış'ın işgal altında olduğu bu dönemde Rus Hükümeti Hamamlı köyünün topa tutulması kararını alır.²⁵

Ali Mirza'nın oğlu Ali (Aje) bir heyetle Sarıkamış'taki Rus Ordu Komutanı Baratov'a gider ve Ermeni iftirasına uğradıklarını, imha kararının kaldırılmasını ister. Rus yönetimi Arpatların köyü boşaltmaları şartı ile köyün imha kararını kaldırır. 1914 yılında Arpatlar diğer hemşerileri ile birlikte Rusya'ya sürgün edilirler.²⁶

Ruslar 22 hane olan Hamamlı köyünün her evine çift atlı bir kızak gönderirler. Şubat 1914 de Sarıkamış'a getirilirler. 15 gün Sarıkamış'ta kaldıktan sonra 22 aileye 3. mevki denilen yer verilir. Ancak bunlardan 8 hane Rusya'ya gider, diğerleri Kürtlerin

²⁰ Yılmaz Öztuna, a.g.e.s.215-218.

²¹ Kaynak Kişi: Kerim Arpat, Arpat ailesine dair bilinen şecerede Ali Mirza'nın torunu, Ali Beyin oğlu Haziran 1987 yılında Karamürsel'de vefat etmiştir. Sözlü kaynaklardan alınan bilgilerin bir kısmını teyit imkânı bulunamamıştır. Olayların bizzat şahidi olmuş bu tür kaynaklar nadir elde edilebilir kaynaklardandı. Bilgiler teyit ve tekâmüle açık hususlardır.

²² Kaynak Kişi: Kerim Arpat.

²³ Kaynak Kişi: Ayten Kalafat (Arpat).

²⁴ Kaynak Kişi: Kerim Arpat. Bu bilgiler 1976-77 yıllarında derlenmiştir.

²⁵ Kaynak Kişi: Kerim Arpat.

²⁶ Kaynak Kişi: Kerim Arpat.

yaşamakta oldukları köylere dağılırlar. Rusya'ya **Alıpsal, Kandemir, Kubat** ve **Tos** ailelerinden 4 hane gider.²⁷

Rusya'ya giden aileler Ernekitzi'ye (Ladikafkas) götürülürler ve 1921 yılına kadar burada kalırlar. Çarlık Yönetiminin son 3 yılından sonra 4 yılda komünizm idaresinde kalırlar. Onların Sibiry'a sürgünlerini Kafkasya'daki akrabalarının gayreti önlemiştir. 1921 yılının sonbaharında Atatürk tekrar Türkiye'ye gelebileceklerini açıklayınca Hamamlı köyüne tekrar yerleşirler.²⁸

Ernekitzi'ye giderken **Arpat, Kandemir, Kubat** ve **Tos** ailelerine Ali Mirza oğlu Ali ekip liderliği yapar. Türkiye'ye dönerken de Bedri Arpat göç kafilesinin başındadır.²⁹

1914 yılında Hamamlı köyünün topa tutulmasını önleyenler arasında Çar ordusunun Oltu ilçesindeki Kazak birliklerinden süvari Binbaşısı NalukAlıpsal (Abisal) ile Sarıkamış'taki birlikte görevli Yüzbaşı TatarhanAbsal (Alıpsal) vardır.³⁰

Sarıkamış'ta Hatunoğullarından yer alınmasından sonra Ahlat'ınHolik (Otluyazı) köyüne gelindi. Bunlar 35 hane idiler ve bunlardan 7 hane **Tuganlar**, 6 hane **Abisallar**, 2 hane **Kınıklar** 2-3 hane **Kantemürler**, 2 hane **Levanlar**, 2 hane **Yebiler**, 2 hane **Karabugate/Karabugalar** ayrıca daha sonra gelenlerden 1 hane **Aseteyler** ve 1 hane de **Kunduklar**'dan oluşuyordu.³¹

Bu Kafkas halklarının etnik kökenlerine gelince **Levanlar** Rus asıllı iken Çerkezleşmişlerdir. **Yebiler**Digorondurlar, ancak **Abisal** değildirler. **Kabugateler**Digorondurlar**Abisal**değildirler. **Kunduklar**Digoronlaşmışİronlardır. Eski yazı'da geçmişte Kürt dilli halk kesimden kimse yokken şimdilerde ciddi şekilde **Miranlar**bölgeye yerleşmişlerdir. O dönemde Şîi-Caferi ve Sünnî-Hanefî Azerbaycan Türkü var iken giderek günümüzden 40 yıl evveli itibariyle 3 hane kalmıştı. Bunlardan iskan tarihleri dönemi itibariyle Ahlat'ınAkçayören/Akçaören köyüne 20 hane yerleşmişti. **Kanıklar, Kunduklar, Kabugateler**'den 40-50 yıl evveli itibariyle de Akçayören'de bunlardan hiç kimse kalmamıştır.³²

2. Cihan Harbinde Ahlat'taki Çerkezlerden ve Osetlerden Kubatlar ve Abısallar 5-6 hane olarak Maraş, Göksun'un Kireç köyüne, ayrıca Yurtbaşı beldesine yerleşirler. Oralardan Antep'e, oradan da Şam'a Halep'e geçerler.³³

²⁷ Kaynak Kişi: Kerim Arpat.

²⁸ Kaynak Kişi: Kerim Arpat.

²⁹ Kaynak Kişi: Kerim Arpat.

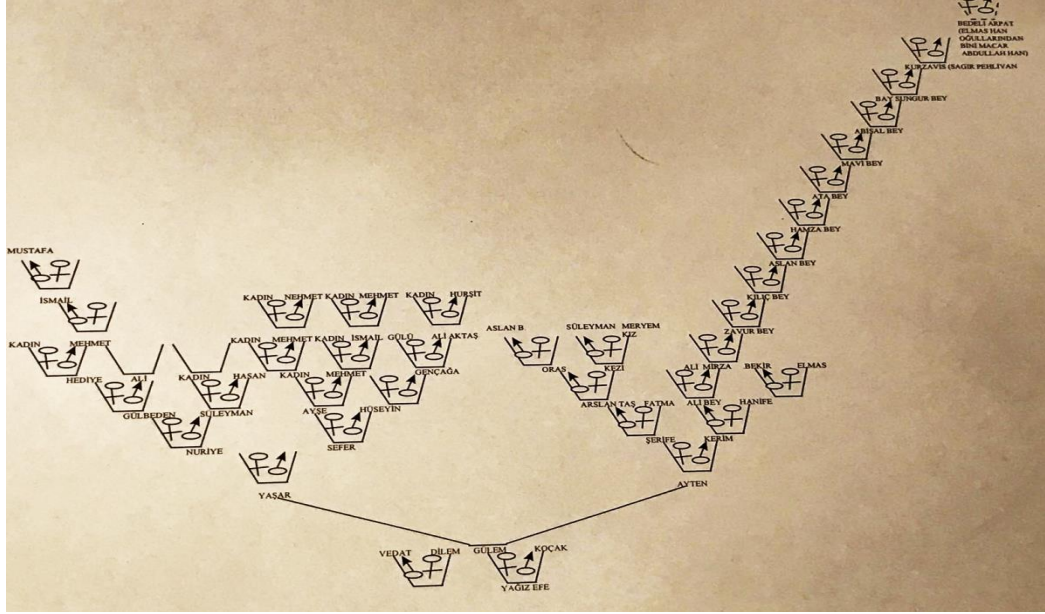
³⁰ Kaynak Kişi: Kerim Arpat.

³¹ Kaynak Kişi: Kerim Arpat.

³² Kaynak Kişi: Kerim Arpat.

³³ Kaynak Kişi: Kerim Arpat.

Oset olan ailelerden Tuğanlardan 1 hane Şam'a, 1 hane Halep'e, Kubatlardan 1 hane Halep'e ve bazı ailelerde ABD'ye geçmişlerdir. Ahlat'ta kalan Tuğanlardan Hacı Halife ve Hacı Polat halen İzmit'te gözlükçülük yapmakta olan Ahmet Orat'ın dedeleri olup, Oset sülaleden de Ahlat'ta hiçbir aile kalmamıştır.³⁴

Sonuç

Anadolu, Türk kültür coğrafyasının batı bölgesinde, tarih boyunca merkez konumunda olmuştur. Tarihin Öntürkler döneminden itibaren çevre coğrafyanın halkları, Anadolu'dan kültür genleri almış, Anadolu'ya kültür genleri taşımışlardır. Anadolu kültürlerin kaynaştığı bir kazan olmuştur. Anadolu Türklüğünün kültür derinliğini, Altaylar-Kafkasya'dan taşınmış genlerle Pınarbaşı halk inançları kültüründe de görebilmekteyiz. Anadolu'ya Kafkasya'dan gelmiş halklardan kültür zenginliklerini sadece Anadolu'da yaşatabilen ve özünü yitirmeden Anadolu'da senteze sokabilen halk kesimi sayısı bir hayli çoktur. Kafkasya halklarından Anadolu'da akrabası olmayan toplum kesimi adeta yoktur. Bu halkların geldikleri bölgelerde yaşatılmayan halk kültürleri, hayatta kalabilmeyi Anadolu'ya borçludurlar. Bu sayının çokluğu ve sentezin güçlülüğü Anadolu Türk kültürünün sağlam mayasını oluşturmuştur.

Anadolu'da Türk olmak, sofrasına velibahı, fiççini, getirebilmek, çocuklarına Cankat, Canset, Arpat, Şiringa ismini de koyabilmektir. Şeyh Şamilin destanını ruhunda taşıyabilmektir. Kafkas Türk müziğini duyunca kıpır kıpır olabilmektir. Dedesi ile anlaşamıyor zihniyetinden yola çıkarak, millî dile alternatif arama değildir.

³⁴ Kaynak Kişi: Kerim Arpat.